DOI: http://dx.doi.org/10.26642/pbo-2022-2(52)-10-17
УДК 355:33+67

О.С. Горай, к.е.н., доц.
С.В. Свірко, д.е.н., д.держ.упр.
Державний університет «Житомирська політехніка»

Військові дії як детермінанти впливу на обліково-аналітичне забезпечення управління промисловими підприємствами в Україні

У досліджені визначено сукупність наслідків ведення військових бойових дій в активній фазі на території України для економічної сфери життя останньої. На основі ідентифікації запитів користувачів щодо наслідків надзвичайних ситуацій через обґрунтування їх впливу на аналітичні показники було здійснено оцінку сучасного стану бухгалтерського обліку як інформаційної основи аналізу та сукупно як системи генерування інформації, потрібно для прийняття управлінських рішень користувачами різного поля. Унаслідок цього встановлено невідповідність діючих організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку таким запитам та їх неспроможність генерувати інформацію для управління господарською діяльністю в умовах ведення військових дій. Визначено перспективні напрями розвитку бухгалтерського обліку в умовах ведення військових дій, як-от: визнання наслідків військових дій у бухгалтерському обліку, розробка системи документування таких наслідків, оцінка таких наслідків, механізм відновлення бухгалтерської, юридичної, кадрової та технологічної документації, втраченої в результаті військових дій, бухгалтерський облік активів та зобов'язань у частині відображення наслідків військових дій. Щодо аналітичної складової управління підприємствами в умовах військових дій, то перспективними до опрацювання є напрями: аналіз вартості підприємства (зниження), аналіз завданої матеріальної та нематеріальної шкоди, аналіз конкурентної стійкості підприємств (зниження), аналіз економічної безпеки підприємства та аналіз вірогідності його банкрутства.

Ключові слова: *бухгалтерський облік; аналіз; підприємства; наслідки військових дій; обліково-аналітичне забезпечення.*

Вступ. Сучасний стан економіки України характеризується впливом на господарську діяльність підприємств такого фактора, як військові бойові дії в активній їх фазі (так падіння індексу інвестиційної привабливості України у 2022 році сягнуло рівня 2013 року [1]; в результаті військових дій на Сході України втрачено понад 140 промислових об'єктів на загальну суму близько 5 млрд грн [2, 3]). Розвиток обліково-аналітичного забезпечення господарської діяльності підприємства напряму залежить від динаміки внутрішнього та зовнішнього середовища, Так остання трансформує запити користувачів бухгалтерського обліку, оскільки їх аналітична оцінка для прийняття управлінських рішень без врахування різних факторів не відображає реального стану речей, отже такі рішення матимуть високий ступінь ризику. В умовах ведення військових дій перед управлінням підприємствами постали проблемами прострочення дебіторської заборгованості, неможливості погашення кредиторської заборгованості через їх функціонування або припинення роботи підприємств на територіях бойових дій, окупованих територіях, втрати або пошкодження матеріальних ресурсів підприємства тощо. За цих умов бухгалтерський облік та аналіз мають знаходити нові методичні підходи та удосконалювати існуючі задля дієвого та повноцінного функціонування не тільки власне системи бухгалтерського обліку та аналізу, а системи управління підприємствами в цілому.

Аналіз основних досліджень та публікацій з обраного напряму. Питання бухгалтерського обліку та аналізу наслідків військових дій поодиноко розглядалися в працях сучасних науковців. Напрям обліково-аналітичного забезпечення управління наслідками військових дій опановували вітчизняні вчені В.В. Євдокимов та Д.О. Грицишен в частині бухгалтерського обліку наслідків надзвичайних ситуацій та операцій з майном на окупованих територіях; К.Ю. Поляк – в частині бухгалтерського обліку наслідків надзвичайних ситуацій з використанням небалансових рахунків-екранів; М.М. Настенко – в частині облікового забезпечення управління надзвичайною діяльністю сільськогосподарських підприємств; Т.О. Тарасова – в частині бухгалтерського обліку дебіторської заборгованості з контрагентами на окупованих територіях; О.Л. Міклуха – в частині обліку та аналізу надзвичайних доходів та витрат. Фрагментарні дослідження обліково-аналітичного забезпечення ризик-менеджменту підприємства здійснили в своїх дисертаційних роботах І.М. Вигівська, Л.В. Гнилицька, Т.О. Тарасова, А.П. Дикий. Підходи до оцінки об'єктів бухгалтерського обліку, на які можуть вплинути наслідки надзвичайних ситуацій, опрацьовані в дисертаціях Л.Г. Ловінської, Н.М. Малюги, Д.М. Ісаєва, І.В. Супрунової та наукових працях зарубіжних вчених М.Добії (M.Dobija), В.А. Новака (W.A. Nowak), Дж.Фостер (G.Foster). Формування методичних положень облікового відображення об'єктів бухгалтерського обліку, пов'язаних

© С.В. Свірко, О.С. Горай, 2022

із дією ризику зовнішнього середовища, представлені в працях: С.Ф. Легенчука та І.А. Юхименко-Назарук (специфічні активи); О.А. Лаговської (непередбачені екологічні та соціальні факти господарського життя); І.В. Жиглей (соціальні наслідки «гібридної війни»).

Виділення невирішених раніше питань та формулювання гіпотез дослідження. Вивчення праць вказаних вчених дозволило виявити особливості розвитку управління в цілому та бухгалтерського обліку і аналізу господарської діяльності в умовах військових дій. Віддаючи належне внескам перерахованих вчених у розвиток економічної науки в частині удосконалення бухгалтерського обліку та аналізу наслідків надзвичайних ситуацій та ризиків, акцентуємо увагу на динамічності різновекторного середовища підприємств, що зумовлюють трансформацію структури та властивостей їх системи об'єктів бухгалтерського обліку та аналізу й, відповідно, зміну вектора запитів користувачів. Це висуває нові вимоги до обліково-аналітичного забезпечення управління наслідками військових дій, а отже, підтверджує актуальність дослідження.

Методологія та методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнофілософські та загальнонаукові методи пізнання явищ і процесів у системі економічних наук. Для оцінки впливу наслідків військових дій на економічних агентів макро- та мікроекономічного рівнів застосовано методи групування, порівняння, аналізу та синтезу. У процесі дослідження теоретичних аспектів бухгалтерського обліку та аналізу в умовах необхідності врахування наслідків військових дій використано методи аналізу, синтезу, порівняння. Методи групування, узагальнення, індукції та дедукції використано для опрацювання діючої системи бухгалтерського обліку та аналізу в умовах ведення військових дій.

Формулювання мети статті. Метою статті є дослідження впливу військових дій на економіку країни та стан бухгалтерського обліку й аналізу господарської діяльності підприємств.

Викладення основного матеріалу з повним обґрунтуванням результатів. У наш час нагальна потреба в оцінці наслідків військових дій на підприємствах України, оскільки саме останні є ланкою, що формує інвестиційну привабливість держави в цілому та окремого регіону зокрема. Нагадаймо, що вітчизняними вченими визначено сукупність загроз через ведення військових дій на території України:

- національній безпеці («розвідувально-підривна діяльність іноземних спеціальних служб; посягання на державний суверенітет та територіальну цілісність; посягання на безпеку державних інформаційних ресурсів; негативний вплив іноземних неурядових структур на органи державної влади та місцевого самоврядування; зростання рівня недовіри населення до органів державної та місцевої влади; висока концентрація засобів ураження і недостатній контроль за умовами їх зберігання; наслідки світової фінансово-економічної кризи; «тінізація» національної економіки; розкрадання та нецільове використання державних коштів; критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях господарського комплексу; втрата державного контролю за стратегічними галузями (підприємствами); небезпечне зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки; неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, заходів із диверсифікації джерел їх постачання; поширення корупції, хабарництва в органах державної влади, зрощення бізнесу і політики, організованої злочинної діяльності; злочинна діяльність проти миру і безпеки людства, насамперед поширення міжнародного тероризму; загроза використання з терористичною метою ядерних та інших об'єктів на території України; можливість незаконного ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів; спроби створення і функціонування незаконних воєнізованих збройних формувань та намагання використати в інтересах певних сил діяльність військових формувань і правоохоронних органів держави; прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України; поширення проявів корупції в органах державної влади; активізація діяльності ОЗУ та процесів їх зрощування з органами місцевої та державної влади; контрабандна діяльність; незаконний обіг наркотичних та психотропних речовин» [4, 5]);

- регіональній безпеці («нелегальна міграція; порушення конституційних прав громадян на конфіденційність приватних розмов, листування тощо; проблеми зберігання воєнних засобів ураження, озброєнь та військової техніки; критичний рівень іноземної присутності в суспільно-політичній та інформаційній сферах; зростання протестного потенціалу населення та рівня соціально-політичної напруги; передумови виникнення конфліктів у сфері міжконфесійних відносин; прояви екстремізму та сепаратизму з боку об'єднань національних меншин та релігійних громад; прояви політичного екстремізму та радикалізму; уповільнення реалізації програм реформування підприємств ОПК; погіршення технічного стану ядерних об'єктів; зростання ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі техногенного та природного характеру; недостатня ефективність заходів з утилізації екологічно-небезпечних відходів; зниження рівня безпеки в транспортному комплексі; корпоративні конфлікти, які загрожують дестабілізацією суспільно-політичної, соціально-економічної та екологічної сфер» [4]).

Опрацювання підходів вітчизняних вчених до ідентифікації наслідків військових дій як на національному, так і регіональному рівнях дозволило презентувати їх таким чином (рис. 1).

Рис. 1. Ідентифікація наслідків військових дій на східній території України [7]

Опрацювання сучасної системи нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку наслідків військових дій свідчить, що остання не визначає дієвої процедури облікового відображення: втрат або пошкодження майна; обмеження доступу до оборотних або необоротних активів; втрати грошових коштів та їх еквівалентів; зобов'язань, погашення яких неможливе або незаконне [7]. Все це надзвичайно знижує якість інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень, при цьому найбільш проблемно це питання звучить через спотворення показників аналізу господарської діяльності і підприємств, які слугують основою прийняття інвестиційних, фінансових, виробничих рішень як внутрішніми, так і зовнішніми користувачами. Аналізуючи сучасні підходи до економічного аналізу господарської діяльності підприємства з позиції таких об'єктів бухгалтерського обліку, як оборотні та необоротні активи, грошові кошти, дебіторська те кредиторська заборгованість, можна констатувати, що наслідки бойових дій та окупації державних територій впливають на сукупність показників техніко-економічного аналізу:

- *показники ефективності використання основних засобів*. Зважаючи на факт, що в результаті бойових дій об'єкти основних засобів можуть бути зруйновані, пошкоджені або ж доступ до них обмежений чи відсутній, наступні вказані далі показники будуть не достовірними або спотвореними: фондовіддача, фондомісткість, фондоозброєність, коефіцієнт зношеності, коефіцієнт придатності, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт приросту, частка активної частини основних засобів, частка пасивної частини основних засобів. Причиною цього є неналежна система облікового відображення основних засобів, використання яких обмежене через наслідки бойових дій та окупації державних територій. Зокрема, під час розрахунку показники фондовіддачі та фондомісткості розраховуються на основі середньорічної вартості основних засобів, яка на рахунках бухгалтерського обліку та показниках фінансової звітності буде одна, а в реальності інша, через неврахування таких основних засобів, доступ до яких відсутній або обмежений. Розрахований на основі діючої методики бухгалтерського облік основних засобів показник фондоозброєності не дасть реальної картини, без врахування зазначених наслідків. Ідентичним чином наслідки бойових дій та окупації державних територій впливають на коефіцієнт зношеності, коефіцієнт придатності, коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт приросту. Тому неможливо без врахування вибулих або обмежених у доступі основних засобів робити висновки, наскільки основні засоби зношені (відповідно до встановлених законом норм на обмежені у доступі основні засоби амортизація нараховується) й відповідно придатні до використання (є потреба у врахуванні основних засобів, використання яких обмежене через бойові дії та окупацію державних територій). При розрахунку

коефіцієнта оновлення, вибуття та приросту, варто врахувати причини вибуття й відповідно причини, через які підприємство оновлює склад об'єктів основних засобів. Особливо гостро питання щодо інформаційного забезпечення процесу оцінки ефективності використання основних засобів стоїть у контексті показників частки активної частини основних засобів та частки пасивної частини основних засобів, зважаючи на вплив бойових дій та окупації державних територій на можливість їх використання;

- *показники оцінки управління оборотними активами підприємства*. Однією зі складових ефективності господарської діяльності підприємства є управління оборотним капіталом підприємства. В цьому контексті наслідки бойових дій та окупації державних територій можуть призвести до втрати оборотних активів, що вплине на аналітичні показники: коефіцієнт оборотності, тривалість одного обороту оборотних активів, коефіцієнт покриття. Так аналітик, здійснюючи розрахунки зазначеними показниками, має володіти інформацією про втрачені оборотні активи в результаті бойових дій та окупації державних територій. Адже позитивною тенденцією коефіцієнта оборотності є його зменшення, але якщо не врахувати зазначені випадки, то позитивна тенденція, пов'язана із бойовими діями, не показує реального стану речей на підприємстві. Не варто також оминати той факт, що в результаті пошкодження оборотних активів можуть утворитися зворотні, які будуть обліковуватися на рахунках запасів; неврахування цього факту спотворить значення коефіцієнта покриття;

- *показники ефективності виробничого процесу*. До вказаного напряму належать такі аналітичні показники: рентабельність продукції, рентабельність операційної діяльності, рентабельність виробництва, рентабельність господарської діяльності, матеріаломісткість, матеріаловіддача, трудомісткість. «За умови настання надзвичайних ситуацій витрати на виготовлення продукції будуть збільшені в результаті простою виробництва. Це спричинить зменшення показника рентабельності продукції. Операційні витрати виробництва можуть бути збільшені в результаті наслідків надзвичайних ситуацій та їх ліквідації, що спричинить зменшення показника рентабельності діяльності. За умови настання надзвичайних ситуацій виробничі витрати будуть збільшені в результаті простою виробництва, виправлення браку, поводження з відходами, ліквідацією наслідків. Показник рентабельності знизиться. В результаті настання надзвичайних ситуацій збільшуються витрати підприємства, а також витрати, пов'язані з ліквідацією їх наслідків. Показник рентабельності знизиться. Показники матеріаловіддачі та матеріаломісткості будуть залежати від матеріальних витрат, які збільшаться в результаті надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків. Саме тому під час розрахунку зазначених показників варто проводити їх виокремлення. Під час простою виробництва в результаті надзвичайних ситуацій нараховується заробітна плата за вимушений простій. Тому показник трудомісткості збільшиться, але це не свідчить про позитивну тенденцію» [6, с. 160].

Таблиця 1

Вплив зміни об'єктів бухгалтерського обліку на показники фінансової стійкості

Об'єкти бухгалтерського обліку	*Напрям зміни складових показників фінансової стійкості*	*Коефіцієнти фінансової стійкості підприємства*					
		забезпеченості власними коштами	*маневреності власних коштів*	*автономії*	*співвідношення позикових і власних коштів*	*ефективності використання власних коштів*	*використання фінансових ресурсів*
Необоротні активи	Збільшення	↓	↓	-	-	-	-
	Зменшення	↑	↑	-	-	-	-
Оборотні активи	Збільшення	↓	-	-	-	-	-
	Зменшення	↑	-	-	-	-	-
Позикові кошти	Збільшення	-	-	-	↑	-	-
	Зменшення	-	-	-	↓	-	-
Власні кошти	Збільшення	-	-	-	↓	-	-
	Зменшення	-	-	-	↑	-	-

Примітка: ↑- збільшення; ↓-зменшення.
Джерело: складено на основі [6, 9, 10]

Управління кредиторською заборгованістю, а в окремих випадках активами підприємства, впливає на показники економічного аналізу фінансового стану підприємства, що є цікавими для зовнішнього користувача, зокрема:

- *показники фінансової стійкості*: забезпеченості власними коштами, маневреності власних коштів, автономії, співвідношення позикових і власних коштів, ефективності використання власних коштів, використання фінансових ресурсів. Вплив напрямів зміни об'єктів бухгалтерського обліку на зазначені показники наведено в таблиці 1;

- коефіцієнти ділової активності: оборотності активів, оборотності оборотних засобів, оборотності дебіторської заборгованості, оборотності кредиторської заборгованості, оборотності матеріальних запасів. Особливості впливу зміни об'єктів бухгалтерського обліку через наслідки бойових дій та окупацію державних територій, що може вплинути на показники ділової активності, представлено в таблиці 2;

- показники ліквідності підприємства: коефіцієнт загальної ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт абсолютної ліквідності, чистий оборотний капітал. Особливості впливу зміни об'єктів бухгалтерського обліку на зазначені показники представлено в таблиці 3.

Таблиця 2

Вплив зміни об'єктів бухгалтерського обліку на показники ділової активності

Об'єкти бухгалтерського обліку	*Напрям зміни складових показників ділової активності*	*Коефіцієнти ділової активності підприємств*									
		оборотності активів	*оборотності оборотних засобів*	*оборотності дебіторської заборгованості*	*оборотності кредиторської заборгованості*	*оборотності матеріальних запасів*	*оборотності основних засобів*	*оборотності власного капіталу*	*рентабельності активів*	*рентабельності власного капіталу*	*рентабельності діяльності*
Середньорічна вартість оборотних засобів	Збільшення	-	↓	-	-	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	-	↑	-	-	-	-	-	-	-	-
Середньорічна сума дебіторської заборгованості	Збільшення	-	-	↓	-	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	-	-	↑	-	-	-	-	-	-	-
Середньорічна сума кредиторської заборгованості	Збільшення	-	-	-	↓	-	-	-	-	-	-
	Зменшення	-	-	-	↑	-	-	-	-	-	-
Середньорічна вартість запасів	Збільшення	-	-	-	-	↓	-	-	-	-	-
	Зменшення	-	-	-	-	↑	-	-	-	-	-
Середньорічна вартість основних засобів	Збільшення	-	-	-	-	-	↓	-	-	-	-
	Зменшення	-	-	-	-	-	↑	-	-	-	-

Примітка: ↑- збільшення; ↓-зменшення.
Джерело: складено на основі [6], [9], [10]

Таким чином, вищенаведене вказує на потребу формування організаційно-методичного забезпечення бухгалтерського обліку наслідків бойових дій та окупації державних територій. Без якісного інформаційного забезпечення аналітичних процедур внутрішні та зовнішні користувачі отримають спотворену інформацію й, відповідно, прийняті рішення будуть нераціональними та неефективними, що, в свою чергу, вплине на економічну безпеку підприємства.

Аналізуючи сучасний стан організації та методики бухгалтерського обліку наслідків бойових дій та окупації державних територій, варто розглядати їх з позиції наслідків надзвичайних ситуацій. Для визначення усіх зазначених складових у монографічному дослідженні В.В. Євдокимова, Д.О. Грицишена та К.Ю. Поляк було здійснено тестування облікової політики та опитування бухгалтерів за такими напрямами: вплив надзвичайних ситуацій на об'єкти, що складають або забезпечують господарську діяльність; вимоги внутрішніх користувачів до формування інформації про наслідки надзвичайних ситуацій; наявність в обліковій політиці положень щодо обліку наслідків надзвичайних ситуацій; передбачення в обліковій політиці формування резервів, пов'язаних з форс-мажорними обставинами; наявність положень в обліковій політиці щодо обліку страхових операцій; організація аналітичного обліку передбачає окремі бухгалтерські рахунки для обліку наслідків надзвичайних ситуацій; наявність форм внутрішньої (управлінської) звітності, в якій розкриваються такі наслідки.

Таблиця 3

Вплив зміни об'єктів бухгалтерського обліку на показники ліквідності

Об'єкти бухгалтерського обліку	*Напрям зміни складових показників ліквідності*	*Показники ліквідності*			
		К загальної ліквідності	*К поточної ліквідності*	*К абсолютної ліквідності*	*Чистий оборотний капітал*
Величина поточних зобов'язань	Збільшення	↓	↓	↓	-
	Зменшення	↑	↑	↑	-
Вартість оборотних активів	Збільшення	↑	↑	-	-
	Зменшення	↓	↓	-	-
Вартість запасів	Збільшення	-	↓	-	-
	Зменшення	-	↑	-	-
Величина грошових коштів	Збільшення	-	-	↑	-
	Зменшення	-	-	↓	-
Сума поточних активів	Збільшення	-	-	-	↑
	Зменшення	-	-	-	↓
Сума поточних пасивів	Збільшення	-	-	-	↓
	Зменшення	-	-	-	↑

Примітка: ↑- збільшення; ↓-зменшення.
Джерело: складено на основі [6, 9, 10]

За результатами дослідження вчених випливає, що на вітчизняних підприємствах система бухгалтерського обліку генерує інформацію лише в межах діючого законодавства, а тому наслідки надзвичайних ситуацій досить часто не враховуються при прийнятті управлінських рішень; при цьому початок військових дій значно погіршило ситуацію.

Опановуючи стан організації та методики бухгалтерського обліку та аналізу наслідків військових дій щодо діяльності підприємств варто зазначити на розпочаті науково-дослідні розробки за цим напрямом, що репрезентовані в дисертаційних роботах М.М. Настенко, Д.О. Грицишен та К.Ю. Поляк; вказані вчені аргументували напрями розвитку теоретичних положень, організації та методики бухгалтерського обліку, контролю та аналізу наслідків надзвичайних ситуацій (надзвичайної діяльності) та отримали відповідний науковий приріст (табл. 4).

Таблиця 4

Вихідні положення дисертаційних досліджень з проблем бухгалтерського обліку наслідків надзвичайних ситуацій [8]

Автор та назва	*Науковий результат*
Настенко М.М. «Облік та контроль надзвичайної діяльності сільськогосподарських підприємств» (2010)	удосконалення теоретичних і методичних засад обліку та контролю надзвичайної діяльності сільськогосподарських підприємств
Грицишен Д.О. «Обліково-аналітичне забезпечення управління економіко-екологічною безпекою підприємств» (2016)	формування та розвиток теоретико-методологічних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу в системі управління економіко-екологічною безпекою підприємств, що забезпечує транспарентність їх діяльності в контексті теорії сталого розвитку
Поляк К.Ю. «Бухгалтерський облік та економічний аналіз наслідків надзвичайних ситуацій» (2017)	удосконалення теоретичних та організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу наслідків надзвичайних ситуацій

При цьому зауважимо, що лише в докторській дисертації Д.О. Грицишена розроблено методологічні підходи до обліково-аналітичного супроводу управління майном на окупованих територіях [8].

Віддаючи належне здобуткам вчених, акцентуємо увагу на окремих аспектах обліково-аналітичного забезпечення управління в умовах наслідків військових дій, що потребують свого подальшого розвитку [11, 12]. До них ми зараховуємо: визнання наслідків військових дій в бухгалтерському обліку, розробку системи документування таких наслідків, оцінку таких наслідків, механізм відновлення бухгалтерської, юридичної, кадрової та технологічної документації, втраченої в результаті військових дій, бухгалтерський облік активів та зобов'язань у частині відображення наслідків військових дій. Щодо аналітичної складової управління підприємствами в умовах військових дій, то перспективними до опрацювання є напрями: аналіз вартості підприємства (зниження), аналіз завданої матеріальної та нематеріальної шкоди, аналіз конкурентної стійкості підприємств (зниження), аналіз економічної безпеки підприємства та аналіз вірогідності його банкрутства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У процесі проведеного дослідження на основі ідентифікації запитів користувачів щодо наслідків військових дій було здійснено оцінку сучасного стану обліково-аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень щодо діяльності підприємств. В результаті встановлено невідповідність діючих організаційно-методичних положень бухгалтерського обліку та їх неспроможність генерувати інформацію для управління господарською діяльністю в умовах збільшення наслідків військових бойових дій в активній фазі. Визначено перспективні напрями розвитку бухгалтерського обліку в умовах ведення військових дій, як-от визнання наслідків військових дій у бухгалтерському обліку, розробка системи документування таких наслідків, оцінка таких наслідків, механізм відновлення бухгалтерської, юридичної, кадрової та технологічної документації, втраченої в результаті військових дій, бухгалтерський облік активів та зобов'язань у частині відображення наслідків військових дій. Щодо аналітичної складової управління підприємствами в умовах військових дій, то перспективними до опрацювання є напрями: аналіз вартості підприємства (зниження), аналіз завданої матеріальної та нематеріальної шкоди, аналіз конкурентної стійкості підприємств (зниження), аналіз економічної безпеки підприємства та аналіз вірогідності його банкрутства.

Список використаної літератури:

1. Індекс інвестиційної привабливості України показав найнижче значення з 2013 року // ЕВА [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://cutt.ly/yVewvRI.
2. Ціна війни. Скільки податків втратив бюджет через АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.epravda.com.ua/publications/2016/08/30/603534/.
3. Ціна війни: економічні і соціальні наслідки конфлікту на Донбасі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mediarnbo.org/2014/09/17/tsina-viyni-ekonomichni-i-sotsialni-naslidki-konfliktu-na-donbasi/.
4. Відновлення Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики : доповідь директора Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України академіка Елли Марленівни Лібанов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=1722.
5. *Євдокимов В.В.* Ідентифікація складових державної безпеки як об'єктів державного управління / *В.В. Євдокимов, С.В. Свірко, І.В. Супрунова* // Державне управління. – 2020. – № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/6.pdf.
6. *Євдокимов В.В.* Інформаційна модель управління господарською діяльністю в умовах надзвичайних ситуацій : монограф. / *В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, К.Ю. Поляк*. – Житомир : ЖДТУ, 2016. – 200 с.
7. *Горай О.С.* Ідентифікація наслідків бойових дій та окупації державних територій в бухгалтерському обліку / *О.С. Горай* // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнародний збірник наукових праць. Сер. : Бухгалтерський облік, контроль і аналіз. – Житомир : ЖДТУ, 2017. – Вип. 3 (38). – С. 21–31.
8. *Горай О.С.* Розвиток наукових досліджень з проблем бухгалтерського обліку наслідків бойових дій та окупації державних територій / *О.С. Горай* // Вісник ЖДТУ. Сер. : Економічні науки. – 2017. – № 4 (82). – С. 14–17.
9. *Зоріна О.А.* Економічний аналіз діяльності акціонерних товариств в контексті сучасної теорії олігополії : автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня д.е.н. : 08.00.09 / *О.А. Зоріна*. – Житомир, 2013. – 37 с.
10. *Ковальчук Т.М.* Оперативний економічний аналіз: теорія, методологія, організація : автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня д.е.н. : 08.06.04 / *Т.М. Ковальчук*. – К., 2004. – 40 с.
11. *Горай О.С.* Особливості нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку господарської діяльності в умовах зовнішніх загроз / *О.С. Горай* // Ефективна економіка. – 2016. – № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5920.
12. *Поляк К.Ю.* Бухгалтерський облік та економічний аналіз наслідків надзвичайних ситуацій : дис. на здобуття наук ступеня к.е.н. : 08.00.09 / *К.Ю. Поляк*. – Житомир, 2017. – 253 с.

References:

1. EBA (2013), *Indeks investycijnoi' pryvablyvosti Ukrai'ny pokazav najnyzhche znachennja z 2013 roku*, [Online], available at: https://cutt.ly/yVewvRI

2. Cina vijny. Skil'ky podatkiv vtratyv bjudzhet cherez ATO, [Online], available at: http://www.epravda.com.ua/publications/2016/08/30/603534/
3. Cina vijny: ekonomichni i social'ni naslidky konfliktu na Donbasi, [Online], available at: http://mediarnbo.org/2014/09/17/tsina-viyni-ekonomichni-i-sotsialni-naslidki-konfliktu-na-donbasi/
4. *Vidnovlennja Donbasu: ocinka social'no-ekonomichnyh vtrat i priorytetni naprjamy derzhavnoi' polityky*, dopovid' dyrektora Instytutu demografii' ta social'nyh doslidzhen' im. M.V. Ptuhy NAN Ukrai'ny akademika Elly Marlenivny Libanov, [Online], available at: http://www.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=1722
5. Jevdokymov, V.V., Svirko, S.V. and Suprunova, I.V. (2020), «Identyfikacija skladovyh derzhavnoi' bezpeky jak ob'jektiv derzhavnogo upravlinnja», *Derzhavne upravlinnja*, No. 12, [Online], available at: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/6.pdf
6. Jevdokymov, V.V., Grycyshen, D.O. and Poljak, K.Ju. (2016), *Informacijna model' upravlinnja gospodars'koju dijal'nistju v umovah nadzvychajnyh sytuacij*, monograf., ZhDTU, Zhytomyr, 200 p.
7. Goraj, O.S. (2017), «Identyfikacija naslidkiv bojovyh dij ta okupacii' derzhavnyh terytorij v buhgalters'komu obliku», *Problemy teorii' ta metodologii' buhgalters'kogo obliku, kontrolju i analizu*, mizhnarodnyj zbirnyk naukovyh prac'. Ser. *Buhgalters'kyj oblik, kontrol' i analiz*, ZhDTU, Zhytomyr, Issue 3 (38), pp. 21–31.
8. Goraj, O.S. (2017), «Rozvytok naukovyh doslidzhen' z problem buhgalters'kogo obliku naslidkiv bojovyh dij ta okupacii' derzhavnyh terytorij», *Visnyk ZhDTU.* Ser. *Ekonomichni nauky*, No. 4 (82), pp. 14–17.
9. Zorina, O.A. (2013), *Ekonomichnyj analiz dijal'nosti akcionernyh tovarystv v konteksti suchasnoi' teorii' oligopolii'*, Abstract of D.Sc. dissertation, 08.00.09, Zhytomyr, 37 p.
10. Koval'chuk, T.M. (2004), *Operatyvnyj ekonomichnyj analiz: teorija, metodologija, organizacija*, Abstract of D.Sc. dissertation, 08.06.04, K., 40 p.
11. Goraj, O.S. (2016), «Osoblyvosti normatyvno-pravovogo reguljuvannja buhgalters'kogo obliku gospodars'koi' dijal'nosti v umovah zovnishnih zagroz», *Efektyvna ekonomika*, No. 8, [Online], available at: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5920
12. Poljak, K.Ju. (2017), *Buhgalters'kyj oblik ta ekonomichnyj analiz naslidkiv nadzvychajnyh sytuacij*, Ph.D. Thesis, 08.00.09, Zhytomyr, 253 p.

Горай Олег Станіславович – кандидат економічних наук, доцент кафедри права та правоохоронної діяльності Державного університету «Житомирська політехніка».

http://orcid.org/0000-0002-2181-7306.

Наукові інтереси:

– облік, аналіз та аудит господарської діяльності;
– державне управління.

Свірко Світлана Володимирівна – доктор економічних наук, доктор наук з державного управління, професор кафедри національної безпеки, публічного управління та адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка».

http://orcid.org/0000-0001-9157-4672.

Наукові інтереси:

– облік, аналіз та аудит господарської діяльності;
– державне управління.

Horai O.S., Svirko S.V.

Military actions as determinants of influence on accounting and analytical support for the management of industrial enterprises in Ukraine

In this study, a set of the consequences of conducting military combat operations in the active phase on the territory of Ukraine on the economic sphere of the latter's life is determined. Based on the identification of user requests regarding the consequences of emergency situations through the justification of their impact on analytical indicators, the current state of accounting was evaluated as an information basis for analysis and, collectively, as a system for generating information for making managerial decisions by users of various fields. As a result, it is established that the current organizational and methodological provisions of accounting do not meet such requests and their inability to generate information for managing economic activities in the context of military operations. Promising areas of development of accounting in the context of conducting military operations are identified, such as: recognition of the consequences of military operations in accounting, development of a system for documenting such consequences, assessment of such consequences, a mechanism for restoring accounting, legal, personnel and technological documentation lost as a result of military operations, accounting of assets and liabilities in terms of reflecting the consequences of military operations. Regarding the analytical component of enterprise management in the conditions of military operations, promising areas are: analysis of the cost of the enterprise (reduction), analysis of the material and non-material damage caused, analysis of the competitive stability of enterprises (reduction), analysis of the economic security of the enterprise and analysis of the probability of its bankruptcy.

Keywords: accounting; analysis; enterprises; consequences of military operations; accounting and analytical support.

Стаття надійшла до редакції 19.04.2022.